

TİCARET BORSASI VE ÜRÜN İHTİSAS BORSASINDA İŞLEM MALİYETLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR UYGULAMA

Özet

Abdullah KILIÇARSLAN¹, Mustafa Çağrı SUCU²

Lisanslı depoculuk kapsamında, ELÜS olarak gerçekleşen işlemler ile ticaret borsaları satış salonlarında gerçekleşen işlemler arasında, destek ve teşvikler kaynaklı işlem maliyet farklılıkları dikkati çekmektedir. Bu maliyet farklılığını ortaya koyabilmek adına, Lisanslı depoculuk sisteminde işlem yapan taraflara sağlanan destek ve teşvikler ile ticaret borsalarının satış salonlarında gerçekleşen işlemlerin karşılaştırmalı işlem maliyetleri örnek bir uygulama üzerinden ortaya konulmuştur. Her iki işlem için hem aynı tarihli spot satış, hem de 45 günlük depolama veya geleneksel usuller ile saklama sonrası gerçekleştirilen satış işlemiyle tarafların elde edebilecekleri tutar ve katlandıkları maliyetler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ticaret borsalarında ve Ürün İhtisas borsasında aynı tarihli spot satışta işlem maliyetlerinde avantaj sağlayan temel unsurun, Lisanslı depoculuk sistemine yönelik devlet teşvikleri ve düşük işlem maliyetleri ile piyasalar arasındaki fiyat farklılıklarının olduğu tespit edilmiştir. Ürün İhtisas borsasında, 45 günlük depolama sonrası satışta işlem maliyetleri açısından avantaj sağlayan temel unsur, Lisanslı depoculuğa yönelik devlet teşvikleri iken, geleneksel depolamada yaşanan fire ve zayıflar, ticaret borsalarında satış işlem maliyetleri üzerinde artırıcı bir fonksiyon sergilediği görülmüştür. Ayrıca, belirli özelliklere sahip ürünlerin lisanslı depolarda ayrı depolanmamasının, satıcı taraf açısından ticaret borsası satış salonlarını ürün piyasa fiyatları nedeniyle daha cazip kıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, öz itibarıyla ortaya konulan uygulama bulguları güncel olup, ilgili borsalarda işlem yapan piyasa katılımcılarının maliyetlerini analitik bir bakış açısıyla görebilmelerine imkân sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ürün İhtisas Borsası, Ticaret Borsası, İşlem Maliyeti

TRANSACTION COSTS ON THE COMMODITY EXCHANGE AND MERCANTILE EXCHANGE: A COMPARATIVE APPLICATION

¹ KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Bölümü
abdullah.kilicarслан@ogrenci.karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7251-9990

² KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Bölümü
mustafa.cagri.sucu@ogrenci.karatay.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5124-4046

Abstract

Within the scope of licensed warehousing, transaction cost differences arising from support and incentives are noticed between the transactions performed as EWR and the transactions performed in the sales halls of the commodity exchanges. In order to distinguish this cost, the support and incentives provided to the parties that perform transactions in the Licensed warehousing system and the comparative transaction costs of transactions performed in the sales halls of the commodity exchanges are based on a sample application. The amount the parties receive and the costs incurred are attempted with a sale of 45 days of post-storage in both the same dated spot sales, licensed warehouses and traditional ways. It has been established that the main factor that provides an advantage in the transaction costs in commodity exchanges and mercantile exchange in spot sales with the same date is the state incentives for the licensed warehousing system and the price differences between low transaction costs and the markets. The main factor that provides an advantage in the transaction costs of 45 days of post-storage sales in the mercantile exchange is government incentives for Licensed warehousing and the loss of traditional storage has been detected to increase sales transaction costs in the commodity exchanges. In addition, the failure to store specific products in Licensed warehouse has made commodity exchange lounges more appealing to the vendor entity for product market prices. The study concluded that application findings have been up-to-date, allowing market participants in the relevant commodity exchanges markets can view their costs through an analytical perspective.

Keywords: *Mercantile Exchange, Commodity Exchange, Transaction Cost.*

1. Giriş

Günümüzde, alıcı ve satıcı tarafların fiziksel veya dijital ortamlarda bir araya getirilmesiyle, belirli şartlar altında ticari işlemlerde bulunma imkânı sağlayan, düzenleyici ve aracı konuma haiz ticaret borsaları, sergilemiş oldukları işlevlerin karşılığı, çeşitli gelirler elde etmekte, elde edilen bu gelirler, piyasa katılımcısı taraflar açısından işlem maliyet unsuru olarak kabul görmektedir. Ticaret borsalarındaki işlem maliyetleri, piyasa katılımcılarının piyasa katılım düzeyleri ve ilgileri üzerinde önemli etkilere sahiptir (Sahoo & Kumar, 2011, s. 428).

Sıg bir piyasa yapısından derinlikli bir işlem yapısına geçme arzusu taşıyan borsaların, işlem maliyetlerinin minimize edilmesi yönünde gerçekleştirdiği çeşitli uygulamalar, onları, diğer borsa veya rakiplere göre öne çıkarmaktadır.

Türk Tarım Sektörünün stratejik bir bileşeni olarak ticaret borsalarının işlem maliyetlerinin piyasa katılım düzeyini artıracak seviyede olması ve tarımsal emtia piyasalarının derinleşmesine katkı sunması, İstanbul Finans Merkezi (İFM) ile bölgesinde önemli bir aktör olmak isteyen Türkiye açısından nitelikli mal ve hizmet üretimi noktasında önem taşımaktadır (İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Strateji Belgesi, 2009; T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Lisanslı depolara gerçek veya tüzel kişiler tarafından teslim edilen ürünlerin, ilgili kişi veya kurum yatırım hesaplarına aktarılması ile oluşturulan elektronik ürün kaydı olarak özetlenebilecek Elektronik Ürün Senetlerinin (ELÜS) Türkiye Ürün İhtisas Borsasında (TURİB) işlem görmesinin, piyasa katılımcısı tarafların işlem maliyetlerinin rekabet edebilir düzeye indirilmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Yetkili sınıflandırıcı analizleri kapsamında, belirli nitelik ve standartları taşıyan ürünlerin, ileri düzeyli depolama ve korunması çerçevesinde, güvenilir emtia veya ürün bankacılığı olarak ifade edilebilen Lisanslı depoculuk sistemi (Onumah, 2010), ticaret borsalarının sunduğu ürün ve hizmetlere alternatif, aynı zamanda da tamamlayıcı bir enstrüman olarak işlem maliyetlerinin minimizasyonunda ön plana çıkmaktadır. TURİB'in başarısı, İstanbul'u finans merkezi yapma iradesi taşıyan yetkili otoriteler tarafından dikkatlice izlenmektedir (Avrupa Postası, 2012). Bu yönleriyle ülkemizdeki emtia borsalarının ki özellikle ihtisas borsalarının, nitelikli mal ve hizmet üretimi noktasında İFM projesine anlamlı katkılar sunması beklenmektedir.

İşlem gören ürün, hizmet ve maliyetler açısından piyasa katılımcılarına artı değer sunabilen borsaların, rekabetçi ve sürdürülebilir bir yapıda kendilerini konumlandırabilmeleri mümkündür. Bu çerçevede, Türkiye'de mevcut 113 ticaret borsası bağlamında ticaret borsalarının ve TURİB'in işlem maliyetlerine değinilecek ve ilgili borsaların piyasa katılımcılarına sağladığı avantajlar bir örnek uygulama üzerinden mukayese edilerek ortaya konulacaktır.

2. İşlem Maliyeti

Literatürde işlem maliyetleri firmalar açısından benzer tanımlamalarla, farklı açılardan ortaya konulmaktadır. Ekonomi ve ticaret açısından işlem maliyetlerine bakıldığında,

işlem maliyetlerinin, yapılan işin özü bağlamında, kavramsal olarak farklılaşabildiği görülmektedir (Robertson, 2006).

Literatüre yer alan tanımlamalardan bazıları şöyledir:

“Herhangi bir işlemin içerisinde barındırdığı veya işlem gerçekleştirmek için tarafların yükledikleri maliyetlerdir.” (Farlex, 2012). “İşlem maliyetleri, herhangi bir mal veya hizmetin transferi veya mülkiyet hakkının devredilmesi işlemlerinden kaynaklanmaktadır.” (Niehans, 1987). “Robinson Cruzonun hayat mücadelesinde var olmayan tüm maliyetler, günümüz modern ekonomik kurumları açısından işlem maliyetleridir.” (Cheung, 1987, s. 1). ”Piyasada gerçekleşen işlemler kaynaklı maliyetler, işlem maliyetleridir. Piyasa fiyatlarının keşfi, Sözleşmelerin hazırlanması ve yürütülmesi sürecinde üstlenilen giderler işlem maliyetleri arasında sayılabilir.” (Khemani & Shapiro, 1993).

Ronald Coase, ‘The Nature of Firm’ isimli eserinde (1937) İşlem maliyetini ”fiyat mekanizmasının kullanım maliyeti” olarak basit bir çerçevede ortaya koymuştur (Coase R. , 1988, s. 38). Coase, “Piyasa etkin ise o zaman firma neden var? İşlemler firma içerisinde mi yoksa piyasada mı daha etkin gerçekleşir?” (Shirley vd., 2015, s. 228) soruları ile firmanın varlığının temel dayanağının işlem maliyeti minimizasyonu olduğunu ortaya koymuştur (Coase R. , 1988, s. 40). Coase, işlemlerin karmaşıklığına bağlı olarak işlem maliyetlerinin farklılaşabildiğini, ortaya koyarken, verimlilik odaklılığın esas olduğunu ifade etmektedir (Fontrodona & Sison, 2006). “İşlem maliyetleri firmaların piyasa faaliyetleri kapsamında ortaya çıkan iç ve dış maliyetlerdir. İç maliyetler üretim maliyetlerini, dış maliyetleri ise firmanın herhangi bir saikle firma dışına yapmış olduğu ödemeleri kapsamaktadır.” (Yousuf & Felföldi, 2017, s. 136; Matthews, 1986; Williamson, 1998). “İşlem maliyetleri, ticaret süreci içerisinde ortaya çıkan doğrudan veya dolaylı maliyetleri kapsamaktadır” (Baraka vd., 2019).

Literatürde yapılmış çalışmalar kapsamında, işlem maliyetine yönelik kavramsal tanımlamaların firma bazlı ele alınarak, firmanın faaliyetleri ekseninde tanımlandığı ve bu çerçevede işlem maliyet türlerinin farklı tiplerden oluştuğu görülmektedir.

UNCTAD (2009)’a göre piyasa katılımcısı tarafların işlem maliyetleri, işlem öncesi maliyetler ile işlem sonrası maliyetler olarak aşağıda yer aldığı şekilde iki aşamada ortaya çıkmaktadır (UNCTAD, 2009, s. 10):

- İşlem öncesi bilgi ve ölçüm maliyetleri; işlemin karşı tarafını bulmak, güvenilirliğini araştırmak, uygun fiyat belirleme ve sabitleme, ürün kalitesinin tespiti, işlem için gerekli

finansmanın temini, teslimat ve ödemeye ilişkin diğer sözleşme koşullarının tespit edilmesi.

- İşlem sonrası uygulama ve uyum maliyetleri; kredi ve nakit akımlarının yönetilmesi, teslimat işlemlerinin opere edilmesi, ürün spesifikasyonlarının ölçülmesi, anlaşmazlıkların çözümlenmesi, temerrüt durumları için sigorta, tazminat veya cezai müeyyideler.

Bu çalışma kapsamında, işlem maliyetleri, piyasa katılımcısı tarafların ürün ticareti bağlamında işlem öncesi, işlem anı ve işlem sonrası katlanılan maliyetler olarak yer almaktadır.

3. Ticaret Borsaları Ve Türkiye Ürün İhtisas Borsasında İşlem Maliyetleri

Ticaret borsaları; “üretimi, tüketimi veya dış ticareti büyük miktarda yapılan, dayanıklı ve stoklamaya elverişli bulunan, arz ve talebi değişken, alım satımların serbest rekabet şartları içinde ve önceden belirlenmiş asgari miktarlar üzerinden standardize edilen ürünlerden alınan numuneler vasıtasıyla toptan yapıldığı, organize tarımsal ürün piyasalarıdır.” (Rehber ve Vural, 2019, s. 64). Ürün İhtisas borsaları ise; “belirli ürün ve hizmetlerde uzmanlaşmış”(Gabre-Madhin ve Goggin, 2005, s. 5) borsalardır.

Türkiye’de 55 il ve 58 ilçede 113 ticaret borsası, stratejik bir tarım sektörü paydaşı olarak piyasa katılımcılarına, geleneksel veya elektronik satış salonları ile hizmet sunmaktadır. Ticaretin kayıt altında, belirli bir düzen içerisinde gerçekleştirilmesine imkân sağlayan ticaret borsaları, analiz, lisanslı depoculuk vb. hizmetlerle de tescil dışında piyasa katılımcılarına hizmet sunmaktadır. Ticaret borsaları dışında tarım sektörüne yönelik hizmet sunma amacıyla 2017 yılında kurulmuş olan TURİB, Lisanslı depoculuk kapsamında ELÜS işlemleri ile faaliyetlerine devam etmektedir.

Ticaret borsaları ile İhtisas borsalarında işlem maliyetlerine temel teşkil eden faktörler genel olarak şunlardır (Kahkönen & Leathers, 1999, s. 89); “alternatif kanalların etkinliği, bilgiye erişim, birlik ve örgütlenmeler, destek ve teşvikler, depolama imkanları, finansmana erişim, lojistik imkanları, mevzuatsal düzenlemeler, nitelikli insan gücü, piyasa yapısı, piyasaya erişim engelleri, politikalar, sözleşme içerikleri, sözleşmelerin uygulanması, tahkim hizmetleri, tarımsal yayım hizmetleri, teknolojik alt yapı ve donanım, üretim girdi tedariki, üyelik yapısı, vergi oranları, ulaşım altyapısı.”

Abdullah KILIÇARSLAN/Mustafa Çağrı SUCU

Türkiye’de faal olarak hizmet sunan 113 ticaret borsasında ve TURİB’de işlem maliyet kalemleri aşağıda yer aldığı şekildedir (5174 Sayılı Kanun, 2004; 5300 Sayılı Kanun, 2005):

- Borsa tescil ücreti
- Ürün analiz ücreti
- Borsa salon kullanım ücreti
- Ürün lojistik ücreti
- Tazmin fonu ücreti
- Ürün depolama ücreti
- Hammaliye ücreti
- Stopaj
- Fire ve Zayiat
- Aracı kurum komisyon ücreti

İşlem maliyet kalemlerine bakıldığında maliyet kalemlerinin bazılarının işlem öncesi (analiz, hammaliye vb.), bazılarının işlem anı (tescil, salon kullanım vb.) bazılarının ise işlem sonrasına (stopaj, nakliye vb.) ilişkin oldukları görülmektedir. Ticaret borsalarında taraflar; ürünün geleneksel depolanması ile katlanılan fire ve zayıtlar, ürünün borsaya ulaştırılmasında lojistik maliyetleri, ürünün kantar tartımı, yetkili laboratuvarında satış standartlarına uygunluk analizi, analiz sonuçlarının sisteme yüklenerek fiziksel şahit numunelerinin satış salonuna ulaştırılması, salonda satışa sunulması ve satış sonrası tescil ücreti, tescil sonrası ürünün alıcının lokasyonunda, alıcıya deposunda veya araç üzerinde teslimi maliyetlerine katlanmaktadır. Lisanslı depolar, depolama hizmetleri karşılığında, ürün sahiplerinden; fiziki olarak tartım ve kantar ücreti, ürünlerin araçlardan silolara aktarılması bağlamında tahmil (hammaliye) ücreti, ürünlerin TURİB ELÜS işlem Platformunda satışının gerçekleşmesi ile depo ücretlerinin MKK kayıtları esas alınmak suretiyle TURİB tarafından, depoların Ticaret Bakanlığı onaylı ve Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde yayımlanan Lisanslı Depo Ücret Tarifesi kapsamında hesaplanan ve seans işlem sonuç raporları ile Takasbanka bildirilen işlemler sonucu, Takasbank tarafından, depoların Takasbanktaki hesabına belirli periyotlarda aktarılan depo ücretleri, ürünlerini depolayan, lakin alım satıma konu etmeden fiziki olarak geri teslim alan taraflardan alınan depolama ve ürünlerin silolardan araç üstüne aktarımı bağlamında tahliye (boşaltma) ücreti, Platformdan satın alınan ve fiziki çekilmek istenen ürünler karşılığı stopaj sorumlusu sıfatıyla % 1 KDV tahsilatı (ilgili tahsilat sermaye piyasası aracı kurumları üzerinden gerçekleştirilebilir), geçici depolama kapsamında ürün depolayanlardan alınan depo ücretleri, depoların atıl kalması riski çerçevesinde sair şirketlerle yapılan ikili sözleşmelere istinaden (depoları ürün konulmasının garanti altına alınması) şirketlerden depo ücretlerinin, tahmil ve tahliye ücretlerinin belirlenen esaslara uygun olarak tahsilat

gerçekleştirilmektedir. Lisanslı depolar, sundukları hizmet kapsamında doğal olarak gerçekleşen, sigorta tazmini kapsamı dışında kalan, fazladan maliyet oluşturan ve herhangi bir şekilde yönetilemeyen fire risklerinin (yaklaşık olarak binde altı) ürün depolayanlar tarafından üstlenilmesi gerektiği düşüncesi içerisinde olduklarıdır.

4. Uygulama

Her iki piyasanın tam olarak karşılaştırılabilmesi için satışa konu ürünün her iki piyasada da aynı miktarda işlem gördüğü varsayılmıştır. Lisanslı depolarda TMO'ya satılmak üzere depolanan ürünler depolamadan bir sonraki gün Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) tarafından işleme alınmaktadır. Bu bağlamda, satıcı tarafların bir günlük depo ücreti, işlem maliyetleri açısından anlamlı değişikliklere yol açmayacağından dolayı, uygulama içerisinde lisanslı depoya ürün koyan ve bir sonraki işlem günü satışı gerçekleşen ELÜS işlemleri ile ticaret borsasında yapılan spot satışlar, aynı tarihli olarak dikkate alınmaktadır. Lisanslı depoda depolanan ürünler, Lisanslı Depo Ücret Tarifelerinde yayımlandığı şekliyle farklı depolama ücretlerine tabidir. Hasat sonrası üreticilerin genel olarak ürünlerini satma eğilimlerinin yoğun görüldüğü zaman 15-60 gün aralığıdır (Ergun, 2018, s. 81). Bu bağlamda depolama açısından ortalama 45 günlük depolama süresi hesaplamada dikkate alınmıştır. Çalışmada kullanılan veriler TOBB tarafından yayımlanan "Ticaret Borsaları Ürün Fiyat Bilgileri" (TOBB, 2021) ile TURİB ELÜS bülten verilerinden (TURİB, 2021) elde edilmiştir. Çalışmada kullanılan işlem verileri 2020 ve 2021 yıllarına aittir. Gerek çalışmada yer alan veriler, gerek uygulamaya konu ürünler, gerekse işlem dönemleri, bu çalışmanın sınırlılıkları olarak kabul edilebilir. Çalışmada, öz itibarıyla ortaya konulan uygulama bulguları güncel olup, ilgili borsalarda işlem yapan piyasa katılımcılarının maliyetlerini analitik bir bakış açısıyla görebilmelerine imkân sunmaktadır.

4.1. Vaka

Üretici X, komşusu Y ile birlikte kiraladıkları farklı niteliklerdeki arazilerden 2020 harman sezonunda 320 ton Esperia buğdayı, 185 ton Sladoran tipi 2. Sınıf arpa, 378 ton 3. Sınıf yemlik mısır hasat etmiştir. Üreticilerden daha modern bir yaklaşıma sahip olan X, ürünlerin Lisanslı depo kapsamında depolanabilecek kriterlere sahip olduğunu ve bu çerçevede muhakkak Lisanslı depolarda depolanması ve ELÜS olarak satışının yapılması gerektiğini ifade etmiştir. X üreticisinin temel yaklaşımı, devletin lisanslı depoculuk kapsamında üreticiye sunmuş olduğu destek ve teşviklerden etkin bir şekilde faydalanılması ve ELÜS olarak ürünün değerinde satışının yapılabileceği düşüncesidir. Muhafazakâr bir bakış açısına sahip olan üretici Y ise, ürünlerin bir kısmının geleneksel

olarak depolanması ve ticaret borsasında satışa konu edilmesi, kalan kısmının ise lisanslı depoda depolanabileceği görüşündedir. Y üreticisi, çevresindeki üreticilerin kulaktan kulağa fısıldamış olduğu hikâyelerin etkisiyle Esperia gibi kaliteli bir buğday türünün lisanslı depoda depolanması ile sınıfının 2. Sınıf kalitede bir buğday vasfına bürüneceği ve daha düşük fiyatlanabileceği konusunda şüphe içerisindedir. Bu nedenle fiyat riskini her iki tip borsa arasında yaymak suretiyle piyasa fiyatlarının düşüş ve yükseliş risklerinden korunma sağlanabileceği kanaatindedir. Geleneksel depolama için uygun depolama yeri mevcuttur. Ayrıca ELÜS olarak ürünün Lisanslı depoya konulması durumunda, ürünün daha düşük fiyatla depo sahiplerine satıldığı şeklindeki hikâyeleri dinleyen üretici Y, Toprak Mahsulleri Ofisine satılacak mısırın Lisanslı depoculuk kapsamında depolanması, arpa ve buğdayda ise geleneksel usullerle depolama yapılması gerektiği kanaatine sahiptir. İki üretici ürünlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiği üzerine yapmış oldukları istişare sonucu, arpa, mısır ve buğdayın her iki borsa açısından yarı yarıya olmak üzere bölünmesi kararlaştırılmıştır. Lisanslı depoya götürülecek ürünlerden Çiftçi Kayıt Belgesi (ÇKS) kapsamında TMO'ya satılacak kısmı harici kalan miktar 45 gün sonra TURİB normal ELÜS işlemleri kapsamında satışa konu edilecektir. Hasattan bir gün sonra borsa elektronik satış salonunda satışa konu edilecek kısım harici kalan miktarın geleneksel depolamaya konu edilmesi kararını almışlardır.

X ve Y üreticisi tarafından gerçekleştirilen işlemler şu aşamalardan oluşmaktadır;

1. 15 Haziran 2020 tarihinde 406 dekardan 320 ton Esperia buğdayı hasat edilmiştir. Esperia buğdayında verim dekar başına ortalama 787 kg'dır.
2. 9 Temmuz 2020 tarihinde 272 dekardan 185 ton Sladoran tipi arpa hasat edilmiştir. Sladoran tipi arpada verim dekar başına ortalama 680 kg'dır.
3. 7 Aralık 2020 tarihinde 360 dekardan 378 ton 2. Sınıf yemlik mısır hasat edilmiştir. Mısırdaki verim dekar başına ortalama 1.050 kg'dır.

4.1.1. Esperia Buğday İşlemleri

Üretici X ve Y, buğday mahsulünün 80 tonluk kısmını, beldenin girişindeki açık arazide, diğer köylülerin de ürünlerini depoladıkları alandaki ambarlarında depolamışlardır. Buğdayın kalan 240 tonluk kısmının 160 tonu Konya merkezde bulunan ASLX isimli Lisanslı depoya kiralanmış kamyonlar ile ulaştırılmıştır. Yetkili Sınıflandırıcı KLY eksperleri tarafından yapılan analizler sonucu, depolama kriterleri kapsamında depolanması açısından herhangi bir mahsuru bulunmayan ürünler, depo eksperleri Firuzan'ın onayı ile depolanmak üzere teslim alınarak ilgili siloya yönlendirilmiş ve silo operatörü Baturalp tarafından kantar kontrolü sonrası sisteme kg bilgisi girilmiş ve Kırmızı Sert 2. Sınıf ürün silosuna aktarılmıştır. 16 Haziran 2020 tarihinde 80 tonluk esperia buğdayı Konya Ticaret Borsası elektronik satış salonuna (T.B. ESS) getirilerek

1,765 TL birim fiyattan satışı sunulmuş ve seansın ilk parti ürün grubu içerisinde ürünün satışı gerçekleşmiştir. Seans sonrası ürün alıcı Y'nin fabrikasında kamyon üzerinde alıcıya teslim edilmiş ve ürün karşılığı bakiye ilgili kesintilerin akabinde teslim alınmıştır. Yine aynı gün içerisinde ASLX deposuna teslim edilen ürünün 80 tonu 1,625 TL birim fiyattan, ÇKS miktarında, TMO tarafından Trade Report işlemleri kapsamında TURİB TMO işlem seansında TMO tarafından satın alınarak işlemin takası gerçekleşmiş ve ürün bedeli X ve Y'nin müşterek yatırım hesabına ilgili kesintiler düşüldükten sonra geçmiştir. 30 Temmuz tarihinde üretici X ve Y geleneksel usullerle depoladıkları Esperia buğdayını kiraladıkları kamyonlarla Konya Ticaret Borsasına getirmişler ve ürünler seansın üçüncü parti satışı sunulan ürünler içerisinde 1,920 TL birim fiyattan satışı sunulmuş ve satış gerçekleşmiştir. Seans sonrası ürün alıcı L'nin buğday pazarındaki deposuna kamyon üzerinde teslim edilmiş ve ürün karşılığı bakiye ilgili kesintilerin akabinde teslim alınmıştır. Yine aynı gün içerisinde ASLX deposuna teslim edilen ürünün kalan 80 tonu 1,779 TL birim fiyattan, normal seans işlemleri kapsamında satılmıştır. Takas işlemleri sonrası ürün bedeli X ve Y'nin müşterek yatırım hesabına ilgili kesintiler düşüldükten sonra geçmiştir.

4.1.2. Sladoran Arpa İşlemleri

Üretici X ve Y, mısır mahsulünün 46,25 tonluk kısmını, beldenin girişindeki açık arazide, diğer köylülerin de ürünlerini depoladıkları alandaki ambarlarında depolamışlardır. Arpanın kalan 138,75 tonluk kısmının 92,5 tonu Konya merkezde bulunan ASLX isimli Lisanslı depoya kiralanmış kamyonlar ile ulaştırılmıştır. Yetkili Sınıflandırıcı KLY eksperleri tarafından yapılan analizler sonucu, depolama kriterleri kapsamında depolanması açısından herhangi bir mahsuru bulunmayan ürünler, depo eksperleri Firuzan'ın onayı ile depolanmak üzere teslim alınarak ilgili siloya yönlendirilmiş ve silo operatörü Baturalp tarafından kantar kontrolü sonrası sisteme kg bilgisi girilmiş ve 2. Sınıf arpa ürün silosuna aktarılmıştır. 11 Temmuz 2020 tarihinde 46,25 tonluk arpa, T.B. ESS'ye getirilerek 1,351 TL birim fiyattan satışı sunulmuş ve seansın ilk parti ürün grubu içerisinde ürünün satışı gerçekleşmiştir. Seans sonrası ürün alıcı C'nin yem fabrikasında kamyon üzerinde alıcıya teslim edilmiş ve ürün karşılığı bakiye ilgili kesintilerin akabinde teslim alınmıştır. Yine aynı gün içerisinde ASLX deposuna teslim edilen ürünün 46,25 tonu 1,275 TL birim fiyattan, ÇKS miktarında, TMO tarafından Trade Report işlemleri kapsamında TURİB TMO işlem seansında TMO tarafından satın alınarak işlemin takası gerçekleşmiş ve ürün bedeli X ve Y'nin müşterek yatırım hesabına ilgili kesintiler düşüldükten sonra geçmiştir. 24 Ağustos tarihinde üretici X ve Y geleneksel usullerle depoladıkları arpayı, kiraladıkları kamyonlarla Konya Ticaret Borsasına getirmişler ve ürünler seansın üçüncü parti satışı sunulan ürünler içerisinde 1,398TL birim fiyattan satışı

sunulmuş ve satış gerçekleşmiştir. Seans sonrası ürün alıcı H'nin buğday pazarındaki deposuna kamyon üzerinde teslim edilmiş ve ürün karşılığı bakiye ilgili kesintilerin akabinde teslim alınmıştır. Yine aynı gün içerisinde ASLX deposuna teslim edilen ürünün kalan 46,25 tonu 1,360 TL birim fiyattan, normal seans işlemleri kapsamında satılmıştır. Takas işlemleri sonrası ürün bedeli X ve Y'nin müşterek yatırım hesabına ilgili kesintiler düşüldükten sonra geçmiştir.

4.1.3. Yemlik Mısır İşlemleri

Üretici X ve Y, mısır mahsulünün 94,5 tonluk kısmını, beldenin girişindeki açık arazide, diğer köylülerin de ürünlerini depoladıkları alandaki ambarlarında depolamışlardır. Mısırın kalan 283,5 tonluk kısmının 189 tonu, Konya merkezde bulunan ASLX isimli Lisanslı depoya, kiralanmış kamyonlar ile ulaştırılmıştır. Yetkili Sınıflandırıcı KLY eksperleri tarafından yapılan analizler sonucu, depolama kriterleri kapsamında depolanması açısından herhangi bir mahsuru bulunmayan ürünler, depo eksperleri Firuzan'ın onayı ile depolanmak üzere teslim alınarak ilgili siloya yönlendirilmiş ve silo operatörü Baturalp tarafından kantar kontrolü sonrası sisteme kg bilgisi girilmiş ve 3.Sınıf mısır ürün silosuna aktarılmıştır. 8 Aralık 2020 tarihinde 94,5 tonluk mısır, T.B. ESS'ye getirilerek 1,725 TL birim fiyattan satışa sunulmuş ve seansın ilk parti ürün grubu içerisinde ürünün satışı gerçekleşmiştir. Seans sonrası ürün alıcı S'nin yem fabrikasında kamyon üzerinde alıcıya teslim edilmiş ve ürün karşılığı bakiye ilgili kesintilerin akabinde teslim alınmıştır. Yine aynı gün içerisinde ASLX deposuna teslim edilen ürünün 94,5 tonu 1,700 TL birim fiyattan, ÇKS miktarında, TMO tarafından Trade Report işlemleri kapsamında TURİB TMO işlem seansında TMO tarafından satın alınarak işlemin takası gerçekleşmiş ve ürün bedeli X ve Y'nin müşterek yatırım hesabına ilgili kesintiler düşüldükten sonra geçmiştir. 21 Ocak 2021 tarihinde üretici X ve Y geleneksel usullerle depoladıkları mısır, kiraladıkları kamyonlarla Konya Ticaret Borsasına getirmişler ve ürünler seansın yedinci parti satışa sunulan ürünler içerisinde 1,825TL birim fiyattan satışa sunulmuş ve satış gerçekleşmiştir. Seans sonrası ürün alıcı K'nın buğday pazarındaki deposuna kamyon üzerinde teslim edilmiş ve ürün karşılığı bakiye ilgili kesintilerin akabinde teslim alınmıştır. Yine aynı gün içerisinde ASLX deposuna teslim edilen ürünün kalan 94,5 tonu 1,870 TL birim fiyattan, normal seans işlemleri kapsamında satılmıştır. Takas işlemleri sonrası ürün bedeli X ve Y'nin müşterek yatırım hesabına ilgili kesintiler düşüldükten sonra geçmiştir.

4.2. İşlem Verileri

Ürünlerin Lisanslı depoda depolanma ücretleri aşağıdaki şekildedir:

- Buğday için Lisanslı depo ücreti 0,300+%18 KDV (ton başına/aylık)
- Arpa için Lisanslı depolama ücreti 0,333+%18 KDV (ton başına/aylık)
- Mısır için Lisanslı depolama ücreti 0,316+%18 KDV (ton başına/aylık)

Ticaret Borsası ve Ürün İhtisas borsasında işlem maliyetine dayanak oranlar aşağıda tabloda 1’de yer aldığı şekildedir:

Tablo 1. Satışa Konu Ürünler İçin Borsa İşlem Maliyetleri ve Destekler

Borsa	Oranlar	Buğday	Arpa	Mısır
T.B.*	Tescil+Satış Salonu+Analiz Hizmet Ücreti	0,004	0,004	0,004
T.B.	Stopaj Oranı	0,02	0,02	0,02
T.B.	Hammaliye Ücreti (Ton Başına/TL)	4,5	4,5	4,5
T.B.	Fire ve Zayıat (depolama % 1, tahmil ve tahliye % 1, kantar %0,5)	0,025	0,025	0,025
TURİB	Lisanslı Depo Ücreti(ton başı aylık KDV dâhil)	0,354	0,393	0,373
TURİB	ELÜS Tescil Ücreti oranı	0,00059	0,00059	0,00059
TURİB	ELÜS Tazmin Fonu Ücreti oranı	0,0005	0,0005	0,0005
TURİB	ELÜS Borsa İşlem Ücreti oranı	0,00354	0,00354	0,00354
TURİB	ELÜS Aracı Kurum Ücreti oranı	50.000 TL'ye kadar binde iki-50.000 TL üstü işlem başı 100 TL)		
TURİB	Ürünün Depoda Kaldığı Gün Sayısı	1/45	1/45	1/45
TURİB	Nakliye Desteği(Ton başı 25 TL olmak üzere maksimum 750 TL)	25	25	25
TURİB	Analiz Desteği (kamyon/Parti başı TL)	25	25	25
TURİB	Stopaj Muafiyeti	0,02	0,02	0,02
TURİB	Depo Tahmil Ücreti (Ton Başına KDV dâhil / TL)	5,9	5,9	5,9
TURİB	İlave Kira Desteği (Ton başına günlük)	0,1	0,1	0,1
TURİB	Analiz Ücreti (Kamyon/parti başı TL)	25	25	25

*Ticaret Borsası

4.3. İşlem Gerçekleşmeleri

Her iki borsada tarihsel bazda ürünlere ait gerçekleşen satış işlemleri, aşağıda tablo 2’de yer aldığı şekildedir.

Tablo 2. Ürün Satış İşlemleri

İşlem Tarihi	Ürün	Çeşit	T.B. ESS* Satış			TURİB ELÜS Platform Satışı		
			Miktar (ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)	Miktar (ton)	Birim Fiyat (TL)	Tutar (TL)
16 Haziran 2020	Buğday	Esperia	80	1,765	141.200	80	1,625	130.000
30 Temmuz 2020	Buğday	Esperia	80	1,92	153.600	80	1,779	142.320
11 Temmuz 2020	Arpa	Sladoran	46,25	1,351	62.484	46,25	1,275	58.969
24 Ağustos 2020	Arpa	Sladoran	46,25	1,398	64.658	46,25	1,36	62.900
8 Aralık 2020	Mısır	Yemlik	94,5	1,725	163.013	94,5	1,7	160.650
21 Ocak 2021	Mısır	Yemlik	94,5	1,825	172.463	94,5	1,87	176.715

* Elektronik Satış Salonu

Abdullah KILIÇARSLAN/Mustafa Çağrı SUCU

Üretici X ve Y'nin buğday, arpa ve mısır ürünlerini hasattan bir gün sonra ve geleneksel olarak depoladıktan 45 gün sonra, ticaret borsası elektronik satış salonunda satış yaptığı durumda, işlem maliyetleri aşağıda tabloda yer aldığı şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 3. Ticaret Borsası Elektronik Satış Salonu İşlemleri Ürün Maliyet Kırılımları

T.B. ESS İşlem Maliyet Kırılımı	Buğday		Arpa		Mısır	
	16.06.2020	30.07.2020	11.07.2020	24.08.2020	8.12.2020	21.01.2020
Ürün Miktarı (ton)	80	80	46,25	46,25	94,5	94,5
Birim Satış Fiyatı (TL)	1,765	1,92	1,351	1,398	1,725	1,825
Satış Bedeli	141.200	153.600	62.484	64.658	163.013	172.463
Tescil+Satış Salonu+Analiz Ücreti	564,80	614,40	249,94	258,63	652,05	689,85
Stopaj Tutarı	2.824,00	3.072,00	1.249,68	1.293,15	3.260,25	3.449,25
Hammaliye Ücreti	360,00	360,00	208,13	208,13	425,25	425,25
Fire ve Zayiat Ücreti		3.840,00		1.616,44		4.311,56
Maliyetler Toplamı	3.748,80	7.886,40	1.707,74	3.376,34	4.337,55	8.875,91
Üreticinin Eline Geçen Net Tutar	137.451,2	145.713,6	60.776,0	61.281,2	158.675,0	163.586,6
Net Ürün Satış Birim Fiyatı	1,7181	1,821	1,3141	1,325	1,6791	1,731
İşlem Maliyeti Oranı	2,65%	5,13%	2,73%	5,22%	2,66%	5,15%

Üretici X ve Y'nin ürünlerini Lisanslı depoya koyduktan bir gün sonra, TURİB'de, TMO'ya satış yaptığı durumda, işlem maliyetleri tablo 4'te yer aldığı şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 4. TURİB ELÜS Platform İşlemleri Ürün Maliyet Kırılımları

TURİB Platform ELÜS İşlem Maliyet Kırılımı	Buğday	Arpa	Mısır
	16.06.2020	11.07.2020	8.12.2020
	0	0	0
Ürün Miktarı (ton)	80.000	46.250	94.500
Birim Satış Fiyatı (TL)	1,625	1,275	1,700
Satış Bedeli	130.000	58.969	160.650
Lisanslı Depo Ücreti(ton başı aylık KDV dâhil)	28,32	18,15	35,24
ELÜS Tescil Ücreti	76,7	34,79	94,78
ELÜS T. Fonu Ücreti	65	29,48	80,33
ELÜS Borsa İşlem Ücreti	460,2	208,75	568,70
ELÜS Aracı Kurum Ücreti	100	100	100
Depo Tahmil Ücreti	400	231,25	472,5
Analiz Ücreti	25	25	25
Nakliye Desteği (Ton başı 25 TL olmak üzere maksimum 750 TL)	750	750	750
Analiz Desteği (kamyon/Parti başı)	25	25	25
İlave Kira Ücreti	3,5	3,5	3,5
Stopaj Muafiyeti	2.600,00	1.179,38	3.213,00
Maliyetler Toplamı	1.155	647	1.377
Depolama Maliyetleri	453	274	533
ELÜS Satış Maliyetleri	702	373	844
Devlet Teşvikleri	3.379	1.958	3.992

Satış Bedeli	130.000	58.969	160.650
(+)Teşvikler	3.379	1.958	3.992
(-)Maliyetler	1.155	647	1.377
Üreticinin Eline Geçen Tutar	132.223	60.279	163.265
Satıcının ürünü sattığı net birim fiyat	1,653	1,303	1,728
İşlem Maliyeti Oranı	0,89%	1,10%	0,86%

Üretici X ve Y'nin ürünlerini Lisanslı depoya koyduktan 45 gün sonra, TURİB'de, normal ELÜS işlemleri kapsamında satış yaptığı durumda, işlem maliyetleri aşağıda tablo 5'te yer aldığı şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 5. TURİB ELÜS Platform İşlemleri Ürün Maliyet Kırılımları

TURİB Platform ELÜS İşlem Maliyet Kırılımı	Buğday	Arpa	Mısır
	30.07.2020	24.08.2020	21.01.2021
Ürün Miktarı (ton)	80,00	46,25	94,50
Birim Satış Fiyatı (TL)	1,779	1,360	1,870
Satış Bedeli	142.320	62.900	176.715
Lisanslı Depo Ücreti(ton başı aylık KDV dâhil)	1.274,40	816,56	1.585,67
ELÜS Tescil Ücreti	83,97	37,11	104,26
ELÜS T. Fonu Ücreti	71,16	31,45	88,36
ELÜS Borsa İşlem Ücreti	503,81	222,67	625,57
ELÜS Aracı Kurum Ücreti	100,00	100,00	100,00
Depo Tahmil Ücreti	400,00	231,25	472,50
Analiz Ücreti	25,00	25,00	25,00
Nakliye Desteği(Ton başı 25 TL olmak üzere maksimum 750 TL)	750,00	750,00	750,00
Analiz Desteği (kamyon/Parti başı)	25,00	25,00	25,00
İlave Kira Ücreti	360,00	208,13	425,25
Stopaj Muafiyeti	2.846,40	1.258,00	3.534,30
Maliyetler Toplamı	2.458,34	1.464,03	3.001,36
Depolama Maliyetleri	1.699,40	1.072,81	2.083,17
ELÜS Satış Maliyetleri	758,94	391,23	918,19
Devlet Teşvikleri	3.981,40	2.241,13	4.734,55
Satış Bedeli	142.320,00	62.900,00	176.715,00
(+)Teşvikler	3.981,40	2.241,13	4.734,55
(-)Maliyetler	2.458,34	1.464,03	3.001,36
Üreticinin Eline Geçen Tutar	143.843,06	63.677,09	178.448,19
Satıcının ürünü sattığı net birim fiyat	1,80	1,38	1,89
İşlem Maliyeti Oranı	1,71%	2,30%	1,68%

5. Bulgular

Üretici X ve Y'nin ürünlerini T.B. ESS ve TURİB Platformunda satış yaptıkları durumlarda, katlandıkları işlem maliyetleri özetle tabloda 6'da yer aldığı şekilde gerçekleşmektedir.

Abdullah KILIÇARSLAN/Mustafa Çağrı SUCU

Tablo 6 Karşılaştırmalı İşlem Maliyetleri

	Buğday		Arpa		Mısır	
	T.B. ESS Satış	TURİB Platform Satış	T.B. ESS Satış	TURİB Platform Satış	T.B. ESS Satış	TURİB Platform Satış
Aynı gün satış						
Miktar (ton)	80	80	46,25	46,25	94,5	94,5
Birim fiyat (TL)	1,765	1,625	1,351	1,275	1,725	1,700
Tutar (TL)	141.200	130.000	62.484	58.969	163.013	160.650
(-)Maliyet (TL)	3.749	1.155	1.708	647	4.338	1.377
(+)Teşvik (TL)		3.379		1.958		3.992
Üreticinin eline geçen net tutar	137.451	132.224	60.776	60.280	158.675	163.265
Satıcının ürününü sattığı net birim fiyat	1,7181	1,6528	1,3141	1,3033	1,6791	1,7277
İşlem maliyeti Oranı	2,65%	0,89%	2,73%	1,10%	2,66%	0,86%
45 gün sonra satış						
Miktar (ton)	80	80	46,25	46,25	94,5	94,5
Birim fiyat (TL)	1,920	1,779	1,398	1,360	1,825	1,870
Tutar (TL)	153.600	142.320	64.658	62.900	172.463	176.715
(-)Maliyet (TL)	7.886,40	2.458,34	3.376,34	1.464,03	8.875,91	3.001,36
(+)Teşvik (TL)		3.981,40		2.241,13		4.734,55
Üreticinin eline geçen net tutar	145.714	143.843	61.281	63.677	163.587	178.448
Satıcının ürününü sattığı net birim fiyat	1,821	1,798	1,3250	1,377	1,731	1,888
İşlem maliyeti Oranı	5,13%	1,73%	5,22%	2,33%	5,15%	1,70%

T.B. ESS kapsamında Esperia buğdayının birim satış fiyatı 1,765 TL iken, ürün lisanslı depoda 2. Sınıf Kırmızı Sert gruba dâhil olduğundan dolayı TURİB platformunda TMO alışında birim fiyatı 1,625 TL olarak işlem görmüştür. Esperia buğdayının spot olarak her iki borsada aynı gün satışa konu edilmesi ile satıcı taraf olan üretici X ve Y, ticaret borsasında ürün satışından TURİB platformu satışına göre 5.227 TL daha fazla gelir elde etmiştir. Maliyetler açısından ise %1.76 TURİB platformu lehine avantaj söz konusu iken, ürün depolama sınıflaması nedeniyle bu avantaj satıcı tarafa net gelir açısından negatif yansımıştır. T.B. ESS kapsamında 45 günlük geleneksel depolama Esperia buğdayının birim satış fiyatı 1,920 TL iken, ürün lisanslı depoda 2. Sınıf Kırmızı Sert gruba dâhil olduğundan dolayı TURİB platformunda normal ELÜS satışı kapsamında birim fiyatı 1,779 TL olarak işlem görmüştür. Esperia buğdayının 45 günlük süre sonrasında her iki borsada aynı gün satışa konu edilmesi ile satıcı taraf olan üretici X ve Y, ticaret borsasında ürün satışından TURİB platformu satışına göre 1.871 TL daha fazla gelir elde etmiştir. Maliyetler açısından ise %3.4 TURİB platformu lehine işlem maliyetlerinin düşüklüğü ve

devlet teşvikleri nedeniyle avantaj söz konusu iken, ürün depolama sınıflaması nedeniyle bu avantaj satıcı tarafa net gelir açısından negatif yansımıştır.

T.B. ESS kapsamında Sladoran 2. Sınıf arpanın birim satış fiyatı 1,351 TL iken, TURİB platformunda TMO alışıında birim fiyatı 1,275 TL olarak işlem görmüştür. Arpanın spot olarak her iki borsada aynı gün satışa konu edilmesi ile satıcı taraf olan üretici X ve Y, ticaret borsasında ürün satışından TURİB platformu satışına göre 496 TL daha fazla gelir elde etmiştir. Maliyetler açısından ise %1.63 TURİB platformu lehine avantaj söz konusu iken, ticaret borsasında işlem derinliğinin fazla olması nedeniyle bu avantaj satıcı tarafa net gelir açısından negatif yansımıştır. T.B. ESS kapsamında 45 günlük geleneksel depolama Sladoran arpanın birim satış fiyatı 1,398 TL iken, TURİB platformunda normal ELÜS satışı kapsamında birim fiyatı 1,360 TL olarak işlem görmüştür. Arpanın 45 günlük süre sonrasında her iki borsada aynı gün satışa konu edilmesi ile satıcı taraf olan üretici X ve Y, TURİB platformunda ürün satışından ticaret borsası satışına göre 2.396TL daha fazla gelir elde etmiştir. Maliyetler açısından ise %2.89 TURİB platformu lehine işlem maliyetlerinin düşüklüğü ve devlet teşvikleri nedeniyle avantaj söz konusu iken, bu avantaj satıcı tarafa net gelir açısından olumlu yansımıştır.

T.B. ESS kapsamında yemlik 3. Sınıf mısırın birim satış fiyatı 1,725 TL iken, TURİB platformunda TMO alışıında birim fiyatı 1,700 TL olarak işlem görmüştür. Mısırın spot olarak her iki borsada aynı gün satışa konu edilmesi ile satıcı taraf olan üretici X ve Y, TURİB platformu ürün satışından ticaret borsası satışına göre 4.590 TL daha fazla gelir elde etmiştir. Maliyetler açısından ise %1.80 TURİB platformu lehine avantaj söz konusu iken, TURİB platformunda mısırdaki işlem derinliğinin fazla olması ve platform kapsamındaki destek ve teşvikler ile düşük işlem maliyetleri nedeniyle bu avantaj, satıcı tarafa net gelir açısından olumlu yansımıştır. T.B. ESS kapsamında 45 günlük geleneksel depolama mısırın birim satış fiyatı 1,825 TL iken, TURİB platformunda normal ELÜS satışı kapsamında birim fiyatı 1,870 TL olarak işlem görmüştür. Mısırın 45 günlük süre sonrasında her iki borsada aynı gün satışa konu edilmesi ile satıcı taraf olan üretici X ve Y, TURİB platformunda ürün satışından ticaret borsası satışına göre 14.861 TL daha fazla gelir elde etmiştir. Maliyetler açısından ise %3.45 TURİB platformu lehine işlem maliyetlerinin düşüklüğü ve devlet teşvikleri nedeniyle avantaj söz konusu iken, bu avantaj satıcı tarafa net gelir açısından olumlu yansımıştır.

6. Sonuç

Uygulama kapsamında, genel olarak değerlendirildiğinde, her iki borsada aynı tarihli spot satışta işlem maliyetlerinde avantaj sağlayan temel unsurun, Lisanslı depoculuk sistemine yönelik devlet teşvikleri ve düşük işlem maliyetleri olduğu görülmüştür. Her iki borsada 45 günlük depolama sonrası satışta işlem maliyetleri açısından avantaj sağlayan temel unsur, Lisanslı depoculuğa yönelik devlet teşvikleri iken, geleneksel depolamada yaşanan fire ve zayıflar, borsalarda satış işlem maliyetleri üzerinde artırıcı bir fonksiyon sergilemektedir. Lisanslı depo kuruluş şartları içerisinde her bir silonun veya depolama biriminin en az 2.000 ton kapasiteye haiz olması şartı bulunmaktadır. Lisanslı depo işletmeleri buldukları lokasyon ve depolanacak ürün grupları çerçevesinde ekonomiklik açısından minimum 2.500 ton kapasiteli depolama birimlerine sahip oldukları için belirli özelliklere sahip ürünlerin (Bezostaja, esperia vb.) lisanslı depolarda ayrı depolanamaması sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, satıcı taraf açısından geleneksel depolamayı ve ürün piyasa fiyatları nedeniyle de ticaret borsası satış salonlarını daha cazip kılmaktadır. Bunun yanı sıra mısır gibi yüksek sirkülasyona sahip bir üründe, Lisanslı depoculuk sistemi kapsamındaki destek ve ticaret borsası satış salon işlem maliyetlerine göre nispeten daha düşük olan işlem maliyetleri, TURİB platformunda işlem yapmayı daha cazip kılmaktadır.

Türkiye’de 58 il ve 55 ilçede örgütlenmiş olan, sahip oldukları geleneksel ve elektronik satış salonları ile piyasa katılımcılarına piyasa erişiminde, ürün analizlerinde ve işlemin karşı taraflarını bulmada kolaylık sağlayan ticaret borsalarında uygulama ile işlem maliyetlerinin TURİB’e göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ticaret borsalarının İhtisas borsaları şeklinde örgütlenmelerinin işlem maliyetlerinde iyileştirme sağlayabileceği ve bu bağlamda İstanbul’un finans merkezi olması projesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. TURİB açısından bakıldığında ise, ‘Tarıma uzmanlık getirme’ (Erdöl, 2021, s. 34) iddiası taşıyan TURİB’de işlem yoğunluğu anlaşmalı işlemlere kaymış olmasına rağmen, sınırlı normal elüs işlemleri açısından (Takas İstanbul, 2021), mevcut haliyle dahi uygulama bulgularına göre piyasa katılımcılarına düşük işlem maliyetleri ile hizmet sunulmaktadır. Dolayısıyla, muhtemel bir Borsa İstanbul ile birleşme durumunda (Borsa İstanbul, 2013; Ekonomik Forum, 2012; Erdöl, 2021, s. 35) vadeli işlemler ve İslami enstrümanlar (teverruk, ürün katılım fonu vb.) bağlamında etkin, şeffaf, entegre ve güvenilir bir piyasa altyapısı ile hem ulusal hem de bölgesel anlamda İstanbul’un finans merkezi olması projesine önemli katkılar sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- 5174 SAYILI KANUN. (2004). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu. *T.C. Resmi Gazete*, 25479. 1 Haziran 2004.
- 5300 SAYILI KANUN. (2005). Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanununu. *T.C. Resmi Gazete*, 25730. 17 Şubat 2005.
- AVRUPA POSTASI. (2012, 10 31). *İzmir Ticaret Borsası, 'vob'da Pes Etti*. Avrupa Postası: Erişim adresi: <https://www.avrupa-postasi.com/ekonomi/izmir-ticaret-borsasi--vob--da-pes-etti--h72304.html> (13.02.2021).
- BARAKA, B., MBURU, J., & MURIITHI, B. (2019). Transaction costs magnitudes, market participation, and smallholder profitability in rural-urban vegetable supply chain. *International Journal of Vegetable Science*, 1-11. doi:10.1080/19315260.2019.1700204 .
- BORSA İSTANBUL. (2013). *İstanbul Uluslararası Finans Merkezi*. Erişim adresi: https://borsaistanbul.com/files/Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi.pdf (01.03.2021).
- CHEUNG, S. N. (1987). Economic Organization and Transaction Costs. *The New Palgrave Dictionary of Economics*, 1-5. doi:10.1057/978-1-349-95121-5_375-1 .
- COASE, R. (1988). The Nature of the Firm: Influence. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 4(1), 33-47.
- COASE, R. H. (1937). The Nature Of The Firm. *Economica*, 4(16), 386-405. <https://doi:10.1111/j.1468-0335.1937.tb00002.x>.
- EKONOMİK FORUM. (2012). SPK'nın Aldığı Karar İMKB ve VOB'un Birleşmesine Zarar Verdi. *Ekonomik Forum*, 46-47. Erişim adresi: <http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2012/08/046-047.pdf> (12.01.2021).
- ERDÖL, G. (2021). Katılım finansı hassasiyetlerine uygun işlemlerin 2021'de devreye alınmasını hedeflemekteyiz. *Katılım Finans*(23), 34-37.
- ERGUN, H. (2018). İslam Ekonomisi Çerçevesinde Tarımsal Emtia Ticareti ve Finansmanı Üzerine Bir Alan Araştırması. *Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- FARLEX. (2012). *Farlex Financial Dictionary 'Transaction Costs'*. The Free Dictionary By Farlex. Erişim adresi: <https://financial-dictionary.thefreedictionary.com/transaction+costs> (24.02.2021).
- FONTRONDA, J., & SISON, A. J. (2006). The Nature of the Firm, Agency Theory and Shareholder Theory: A Critique from Philosophical Anthropology. *Journal of Business Ethics*, 66(1), 33-42. doi:10.1007/s10551-006-9052-2 .
- GABRE-MADHIN, E., & GOGGIN, I. (2005). Does Ethiopia Need A Commodity Exchange? An Integrated Approach To Market Development. *EDRI-ESSP Policy Working Paper*(4), 1-25.
- İSTANBUL ULUSLARARASI FINANS MERKEZİ STRATEJİ BELGESİ. (2009, 09 29). *İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı*. Resmi Gazete (Sayı:27364): Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/10/20091002-9.htm> (25.01.2021).
- KAHKÖNEN, S., & LEATHERS, H. (1999). Transaction Costs Analysis of Maize and Cotton Marketing in Zambia and Tanzania. *SD Publications Series Technical Paper*(105).

- KHEMANI, R. S., & SHAPIRO, D. M. (1993). *Glossary of Industrial Organisation Economics and Competition Law*. Glossary of Statistical Terms: <https://www.oecd.org/regreform/sectors/2376087.pdf> (10.01.2021).
- MATTHEWS, R. (1986). The Economics of Institutions and the Sources of Economic Growth. *Economic Journal*(96), 903-918.
- NIEHANS, J. (1987). Transaction Costs. *The New Palgrave Dictionary of Economics*, 1-6. doi:10.1057/978-1-349-95121-5_1682-1 .
- ONUMAH, G. (2010). Implementing Warehouse Receipt Systems in Africa Potential and Challenges. *COMESA Symposium, September 6-7*, Lilongwe Malawi.
- REHBER, E., & VURAL, H. (2019). *Türkiye'de Tarım*. Ankara: TAEM.
- ROBERTSON, P. L. (2006). Transaction Costs, Trust, and the Structuring of Markets. *Discussion Paper*(342), School of Economics, The University of Queensland. Australia.
- SAHOO, P., & KUMAR, R. (2011). The Impact of Commodity Transaction Tax on Futures Trading in India: An Ex-Ante Analysis. *The Singapore Economic Review*, 56(3), 423-440.
- SHIRLEY, M. M., WANG, N., & MÉNARD, C. (2015). Ronald Coase's impact on economics. *Journal of Institutional Economics*(11), 227-244. doi:10.1017/S1744137414000368.
- T.C. KALKINMA BAKANLIĞI. (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). Erişim adresi: https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/4Istanbul_Uluslararası_Finans_Merkezi_Programi.pdf (18.01.2021).
- TAKAS ISTANBUL. (2021, 05 10). *Elektronik Ürün Senedi İşlemleri ile İlgili İstatistik Bilgiler*. Takas İstanbul. Erişim adresi: <https://www.takasbank.com.tr/documents/Istatistikler/elektronk-urun-sened-slem-statstklar030521.xlsx> (20.05.2021).
- TOBB. (2021, 5 3). *Borsalara Göre Günlük Fiyatlar*. TOBB - Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Bilgi Hizmetleri Dairesi. Erişim adresi: https://borsa.tobb.org.tr/fiyat_urun_2.php?ana_kod=1(18.03.2021).
- TURİB. (2021, 5 1). *Günlük Bülten*. Türkiye Ürün İhtisas Borsası A.Ş. Erişim adresi: <https://www.turib.com.tr/bulten/gunluk> (18.03.2021).
- UNCTAD. (2009). *Development Impacts Of Commodity Exchanges In Emerging Markets*. Report of the UNCTAD Study Group on Emerging Commodity Exchanges. New York and Geneva: United Nations: UNCTAD/DITC/COM/2008/9.
- WILLIAMSON, O. E. (1998). Transaction Cost Economics: How It Works; Where It Is Headed. *De Economist*, 146(1), 23-58.
- YOUSUF, A., & FELFÖLDI, J. (2017). Transaction Costs: A Conceptual Framework. *International Journal of Engineering and Management Sciences (IJEMS)*, 2(3), 131-139.